KOHTUJURISTI ETTEPANEK
ELEANOR SHARPSTON
esitatud 14. oktoobril 2010 [1]

1. Pärast Esimest maailmasõda said nii Austria kui ka Saksamaa vabariikideks, kaotades aadliseisuse ja kõik sellega seotud eesõigused ja tiitlid. Alates sellest ajast on Austria kodanikel konstitutsiooniõiguse kohaselt keelatud kanda mis tahes aadlitiitleid, sealhulgas kasutada perekonnanimes selliseid tunnuseid nagu „von" või „zu". Saksamaa lähenemisviis oli aga erinev: olemasolevad tiitlid, kuigi neid ei võinud enam sellises tähenduses kasutada, muutusid osaks perekonnanimest, mis anti edasi kõigile lastele, ja esinesid olenevalt lapse soost meessoo- ja naissoovormis – näiteks Fürst (vürst) ja Fürstin (vürstinna).

2. Käesolev kohtuasi puudutab Austria kodanikku, kes lapsendati täiskasvanuna Saksamaal sellise Saksa kodaniku poolt, [2] kelle perekonnanimi sisaldas sellist endist aadlitiitlit. Seejärel registreeriti ta sama perekonnanime all (selle naissoovormis) Austria perekonnaseisuregistris [3]. Nüüd on ta esitanud Verwaltungsgerichtshofile (halduskohus) kaebuse umbes 15 aastat hiljem tehtud haldusotsuse peale, mille kohaselt tuleb registris eemaldada tema perekonnanimest aadliseisuse tunnused. Kõnealune kohus soovib kohtuotsust Grunkin ja Paul [4] arvesse võttes teada, kas Austria õigusaktid on kooskõlas EÜ artikliga 18 (nüüd ELTL artikkel 21) liidu kodanike liikumis- ja elamisvabaduse kohta. Asjakohased võivad olla ka muud aluslepingute sätted.

1 – Algkeel: inglise.

2 – On teada, et lapsendamine ei mõjutanud tema Austria kodakondsust.

3 – Inglise keeles tavaliselt sünni-, abielu- ja surmaregister.

4 – 14. oktoobri 2008. aasta otsus kohtuasjas C-353/06: Grunkin ja Paul (EKL 2008, lk I-7639).

Õiguslik raamistik

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon [5]

3. Konventsiooni artikkel 8 näeb ette järgmist:

„1. Igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning sõnumite saladust.

2. Ametivõimud ei sekku selle õiguse kasutamisse muidu, kui kooskõlas seadusega ja kui see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse või riigi majandusliku heaolu huvides, korratuse või kuriteo ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks."

4. Euroopa Inimõiguste Kohus on mitmes kohtuasjas, eriti kohtuasjades Burghartz ja Stjerna [6] leidnud, et kuigi konventsiooni artikkel 8 ei viita sõnaselgelt nimedele, on isiku nimi tegelikult seotud tema era- ja perekonnaeluga, kuna see on vahend isiku eristamiseks ja tema perekondliku kuuluvuse määramiseks. Euroopa Inimõiguste Kohus on rõhutanud ka riigikeelega seotud kaalutluste tähtsust isikunimede valdkonnas ning tunnistanud, et riiklikust poliitikast tulenevate keelereeglite kehtestamine võib olla põhjendatud. [7]

Euroopa Liidu õigus

5. EÜ artikli 12 esimene lõik (nüüd ELTL artikli 18 esimene lõik) sätestab:

„Ilma et see piiraks käesolevas lepingus [aluslepingutes [8]] sisalduvate erisätete kohaldamist, on lepingus [aluslepingutes] käsitletud valdkondades keelatud igasugune diskrimineerimine kodakondsuse alusel."

5 – Alla kirjutatud 4. novembril 1950 Roomas ja ratifitseeritud kõigi Euroopa Liidu liikmesriikide poolt.

6 – Euroopa Inimõiguste Kohtu 22. veebruari 1994. aasta otsus kohtuasjas Burghartz *vs.* Šveits, A-seeria, nr 280-B, lk 28, punkt 24; Euroopa Inimõiguste Kohtu 25. novembri 1994. aasta otsus kohtuasjas Stjerna *vs.* Soome, A-seeria, nr 299-B, punkt 37.

7 – Euroopa Inimõiguste Kohtu 11. septembri 2007. aasta otsus kohtuasjas nr 59894/00: Bulgakov *vs.* Ukraina, punkt 43 ja seal viidatud kohtupraktika.

8 – EÜ asutamislepingule on viidatud eelotsusetaotluse esitamise ajal kehtinud kujul. Nurksulgudes tekst näitab muudatusi, mis tehti Lissaboni lepinguga ja mis inkorporeeriti Euroopa Liidu toimimise lepingusse (ELTL).

6. EÜ artikkel 17 (nüüd ELTL artikkel 20) näeb ette:

„1. Käesolevaga kehtestatakse liidu kodakondsus. Iga isik, kellel on mõne liikmesriigi kodakondsus, on liidu kodanik. Liidu kodakondsus täiendab, kuid ei asenda liikmesriigi kodakondsust.

2. Liidu kodanikel on käesoleva lepinguga antud õigused ja sellest tulenevad kohustused [asutamislepingutes sätestatud õigused ja kohustused. Neil on muu hulgas:

a) õigus vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil;

[…]”

7. EÜ artikli 18 lõige 1 (nüüd ELTL artikli 21 lõige 1):

„Igal liidu kodanikul on õigus vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil, kui käesoleva lepinguga ja selle rakendamiseks [aluslepingutega ja nende rakendamiseks] võetud meetmetega kehtestatud piirangutest ja tingimustest ei tulene teisiti.”

8. EÜ artikkel 43 (nüüd ELTL artikkel 49) ja EÜ artikkel 49 (nüüd ELTL artikkel 56) keelavad vastavalt „piirangud, mis kitsendavad liikmesriigi kodaniku asutamisvabadust teise liikmesriigi territooriumil” ja „ühenduse [liidu] piires teenuste osutamise vabaduse piirangud liikmesriikide kodanike suhtes, kes asuvad mõnes teises ühenduse riigis [liikmesriigis] kui see isik, kellele teenuseid pakutakse.”

9. Euroopa Liidu põhiõiguste harta [9] artikkel 7 sätestab:

„Igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladust.”

10. Kõnealuse artikli selgitavatest märkustest [10] nähtub, et tagatud õigused vastavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 8 tagatud õigustele ja piirangud, mida võib neile seadusega kehtestada, on samad kui kõnealuse konventsiooni artikli 8 lõikega 2 lubatavad piirangud.

11. Euroopa Kohus on varem lahendanud samale isikule eri liikmesriikides perekonnaseisuregistrites antud perekonnanimede lahknevuste küsimusi kohtuotsustes

9 – Kuulutati välja 7. detsembril 2000 Nice'is (EÜT 2000, C 364, lk 1). Euroopa Parlament kiitis ajakohastatud versiooni heaks 29. novembril 2007, pärast seda, kui eemaldati viited Euroopa põhiseadusele (ELT 2007, C 303, lk 1); kõige viimane, Lissaboni-järgne konsolideeritud versioon on avaldatud: ELT 2010, C 83, lk 389.

10 – ELT 2007, C 303, lk 17, punkt 20.

Konstantinidis, [11] García Avello [12] ja Grunkin ja Paul [13]. Selle kohtupraktika kõige olulisemad küljed võib võtta kokku järgmiselt. [14]

12. Isiku perekonnanime reguleerivad õigusnormid kuuluvad praegu liikmesriikide pädevusse. Selle pädevuse teostamisel peavad liikmesriigid siiski tegutsema kooskõlas Euroopa Liidu (edaspidi „EL") õigusega, välja arvatud juhul, kui tegemist on riigisisese olukorraga, millel ei ole selle õigusega mingit seost. Seos on olemas, kui ühe liikmesriigi kodanikud elavad seaduslikult teises liikmesriigis. Sellisel juhul võivad nad oma kodakondsusliikmesriigi vastu põhimõtteliselt tugineda aluslepingutes sätestatud õigusele mitte olla diskrimineeritud kodakondsuse alusel, õigusele vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil ning asutamisvabaduse õigusele.

13. Perekonnanimede lahknevused võivad põhjustada tõsiseid ebamugavusi nii töö kui ka eraelu tasandil. Ühes liikmesriigis tunnustatud perekonnanime all väljastatud diplomite või dokumentide kasutamine teises liikmesriigis võib osutuda keeruliseks. Paljud igapäevaelu tegevused nii töö kui ka eraelu tasandil nõuavad isiku tõendamist, mida sageli tehakse passiga. Kui kodakondsusliikmesriigi poolt välja antud passis olev nimi erineb teises liikmesriigis väljastatud sünnitunnistusele kantud nimest, kui konkreetses olukorras kasutatud perekonnanimi ei vasta sellele, mis esineb isiku tõendamiseks esitatavas dokumendis, või kui kahes korraga esitatud dokumendis esinev perekonnanimi ei lange kokku, võivad tekkida kahtlused isiku identiteedis, esitatud dokumentide ehtsuses või nendes sisalduvate andmete tõele vastavuses ja valeandmete esitamises.

14. Sellistest tõsistest ebamugavustest tulenev vaba liikumise piirang võib olla õigustatud üksnes juhul, kui see põhineb objektiivsetel kaalutlustel ja on taotletava õiguspärase eesmärgiga proportsionaalne. Haldustehnilistest kaalutlustest selleks ei piisa. Seda võivad siiski õigustada riiklikust poliitikast lähtuvad konkreetsed põhjused.

Austria õigus

15. 1919. aastal kaotati aadliseisuse kaotamise seadusega, [15] mis on Austria

11 – 30. märtsi 1993. aasta otsus kohtuasjas C-168/91 (EKL 1993, lk I-1191).

12 – 2. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-148/02 (EKL 2003, lk I-11613).

13 – Viidatud eespool 4. joonealuses märkuses.

14 – Kokkuvõte põhineb kohtuotsusel Grunkin ja Paul, punktid 16–18, 23–28, 29, 36 ja 38.

15 – Gesetz vom 3. April 1919 über die Aufhebung des Adels, der weltlichen Ritter- und Damenorden und gewisser Titel und Würden (Adelsaufhebungsgesetz).

põhiseaduse [16] artikli 149 lõike 1 kohaselt põhiseadusliku staatusega, aadliseisus, ilmalikud rüütliordud, teatud tiitlid ja aunimetused ning keelati asjaomaste tunnuste kasutamine. Pädevate ministrite poolt vastu võetud rakendussätete [17] § 1 kohaselt on need kehtetud kõikide Austria kodanike puhul, olenemata sellest, kus asjaomased eesõigused anti. Paragrahvi 2 kohaselt hõlmab keeld muu hulgas ka õigust kasutada nimes aadlipartiklit „von" ja õigust kanda mis tahes aadlitiitleid, nagu „Ritter" (rüütel), „Freiherr" (vabahärra), „Graf" (krahv), „Fürst" (vürst), „Herzog" (hertsog) ja teisi asjakohaseid Austria ja välismaiseid seisusetunnuseid. Paragrahvi 5 kohaselt võib keelu rikkumise korral rakendada erinevaid karistusi.

16. Austria valitsuse esitatud teabe kohaselt on kohtud kohaldanud seda keeldu teatavate mööndustega, kui asi puudutas isikuid, kes kandsid Saksa perekonnanime, mis sisaldas endist Saksa aadlitiitlit. Kui Saksa kodanik kandis sellist perekonnanime ja omandas Austria kodakondsuse, ei saanud seda nime tõlgendada aadlitiitlit sisaldavana ega muuta. Lisaks sellele oli Austria naisel, kes omandas sellise nime Saksa kodanikuga abiellumise teel, õigus kanda tervet nime; ta pidi aga kandma oma abikaasaga täpselt sama perekonnanime ega saanud kasutada selle naissoovormi. [18]

17. Rahvusvahelise eraõiguse seaduse [19] § 9 lõike 1 kohaselt määrab füüsilise isiku isikliku staatuse selle riigi õigus, mille kodanik ta on. Nimetatud seaduse § 13 lõike 1 kohaselt reguleeritakse nime kandmist vastavalt tema isiklikule staatusele, olenemata sellest, millistel alustel on nimi omandatud. Paragrahv 26 näeb ette, et lapsendamise tingimusi reguleeritakse vastavalt kõigi lapsendajate ja lapse isiklikule staatusele, kusjuures ühe lapsendaja puhul reguleeritakse selle tagajärgi vastavalt lapsendaja isiklikule staatusele.

18. Austria valitsuse poolt käesolevas kohtuasjas esitatud väidete ja neis viidatud õiguskirjanduse kohaselt hõlmavad sel viisil reguleeritud tagajärjed ainult perekonnaõiguslikke tagajärgi ja mitte lapsendatule nime andmist (mis jääb § 13 lõike 1 kohaldamisalasse).

16 – Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG).

17 – Vollzugsanweisung des Staatsamtes für Inneres und Unterricht und des Staatsamtes für Justiz, im Einvernehmen mit den beteiligten Staatsämtern vom 18. April 1919, über die Aufhebung des Adels und gewisser Titel und Würden.

18 – Vt punkt 1 eespool ja punktid 21 ja 27 tagapool.

19 – Bundesgesetz vom 15. Juni 1978 über das internationale Privatrecht (IPR-Gesetz).

Vastavalt aruandele, mille koostas rahvusvaheline perekonnaseisukomisjon (ICCS) 2000. aasta märtsis,[20] kui Austria oli selle organisatsiooni liige, vastas Austria küsimusele, millist õigust kohaldatakse lapsendatule nime andmisel, aga järgmiselt: „Lapsendatu nimi (selle muutmine) on üks lapsendamise tagajärgedest ning see antakse lapsendaja või lapsendajate siseriikliku õiguse kohaselt. Kui lapsendajad on erineva kodakondsusega abikaasad, kohaldatakse nende ühist siseriiklikku õigust või kui see puudub, siis varasemat ühist siseriiklikku õigust, kui see on jätkuvalt ühe abikaasa siseriiklik õigus. Varem kohaldati alalise elukoha järgset õigust."

19. Vastavalt Austria tsiviilseadustiku[21] § 183 lõikele 1 koostoimes selle § 182 lõikega 2 saab ühe isiku poolt lapsendatav laps selle isiku perekonnanime, kui õiguslikud sidemed teisest soost vanemaga on lõppenud.

20. Perekonnaseisuseaduse[22] § 15 lõige 1 näeb ette, et registreerimisel tehtud vead tuleb parandada.

Saksa õigus

21. Weimari põhiseaduse[23] artikliga 109 kaotati muu hulgas kõik sünniga või seisusega kaasnevad eesõigused ning nähti ette, et aadliseisuse tunnuseid võis kasutada ainult perekonnanime osana. Praeguse põhiseaduse[24] artikli 123 lõike 1 kohaselt on see säte kohaldatav ka täna. Kuigi Euroopa Kohtu menetluses ei ole viidatud vastavale õigusnormile, on teada, et Saksa õiguse kohaselt võib endist aadliseisuse tunnust sisaldav perekonnanimi esineda olenevalt selle kandja soost erineval kujul, kui nii oli tavaks endise aadliseisuse tunnuse puhul.

22. Saksa tsiviilseadustiku rakendusseaduse[25] artikli 10 lõike 1 kohaselt antakse isiku nimi tema kodakondsusriigi õiguse kohaselt.

20 – „Loi applicable à la détermination du nom", mille leiab aadressil http://www.ciec1.org/Documentation/LoiApplicablealaDeterminationduNom.pdf.

21 – Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB).

22 – Bundesgesetz vom 19. Jänner 1983 über die Regelung der Personenstandsangelegenheiten einschließlich des Matrikenwesens (Personenstandsgesetz – PStG).

23 – Verfassung des Deutschen Reichs vom 11. August 1919 (VDR).

24 – Grundgesetz (GG).

25 – Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (EGBGB).

Nimetatud seaduse artikli 22 lõiked 1 ja 2 näevad ette, et lapsendamist ja selle mõju asjaomaste isikute õigussuhetele reguleerib perekonnaõiguse valdkonnas lapsendaja kodakondsusriigi õigus.

23. Eespool viidatud ICCS aruandest [26] nähtub, et 2000. aastal vastas Saksamaa küsimusele, millist õigust kohaldatakse lapsendatule nime andmisel, järgmiselt: „lapsendatu nimi sõltub tema päritoluriigi kehtivast õigusest. Kui välisriigist pärit lapse on lapsendanud Saksa kodanik ja laps on seeläbi omandanud Saksa kodakondsuse, kohaldatakse seega nimesid käsitlevaid Saksa õigusnorme. Kui Saksa lapse lapsendab välisriigi kodanik, muutub lapse nime staatus sellega ainult juhul, kui ta kaotab lapsendamisel oma Saksa kodakondsuse." [27]

24. Tsiviilseadustiku [28] § 1757 lõige 1 koostoimes § 1767 lõikega 2 näeb ette, et lapsendatud, sealhulgas täiskasvanud, omandavad sünnijärgse nimena lapsendaja perekonnanime.

Asjaolud, menetlus ja eelotsuse küsimused

25. Põhikohtuasjas kaebuse esitanud isik (edaspidi „kaebuse esitaja") on Austria kodanik, sündinud 1944. aastal Viinis Ilonka Kerekesina. 1991. aasta oktoobris, kui eestkostekohtuna tegutsenud Kreisgericht Worbis (Worbise esimese astme kohus, Saksamaa) kinnitas oma otsusega notariaalse tõendi alusel tema Saksa õiguse kohase lapsendamise Saksa kodaniku Lothar Fürst von Sayn-Wittgensteini poolt, registreeriti ta perekonnanime „Havel, née Kerekes" all. Kui ta soovis oma uue perekonnanime Viini ametiasutustes registreerida, kirjutasid nimetatud ametiasutused 1992. aasta jaanuaris lisateabe saamiseks Kreisgericht Worbisele. Seejärel tegi nimetatud kohus täiendava otsuse, täpsustades, et lapsendamisel sai kaebuse esitaja sünnijärgseks perekonnanimeks „Fürstin von Sayn-Wittgenstein", mis on tema lapsendaja perekonnanime naissoovorm. Seejärel väljastasid Viini ametiasutused kaebuse esitajale 27. veebruaril 1992 sünnitunnistuse Ilonka Fürstin von Sayn-Wittgensteini nimele. On

26 – Punkt 18 ja eespool 20. joonealune märkus.

27 – Ilmne vastuolu esimese kahe lause vahel näib olevat tingitud sõna „päritoluriik" eksitavast kasutusest, mille all mõeldi „(lõplikku) kodakondsusriiki", eeldusel et lapsendamine võib kaasa tuua kodakondsuse muutumise, kuid alati ei pruugi seda teha. ICCS aruanne on avaldatud ainult prantsuse keeles, seega ei ole võimalik teada saada, milliseid terminеid Saksa ametiasutused küsimustikule vastates tegelikult kasutasid.

28 – Bürgerliches Gesetzbuch (BGB).

teada, et lapsendamise tulemusena tema kodakondsus ei muutunud.

26. Istungil väideti, et kaebuse esitaja tegutseb kinnisvaraturu ülemises segmendis; ta tegeleb Ilonka Fürstin von Sayn-Wittgensteini nime all eeskätt losside ja häärberite müügiga. Selgub, et vähemalt lapsendamisest alates on ta elanud ja töötanud peamiselt Saksamaal (mis hõlmas siiski ka mõningast piiriülest tegevust), et talle on väljastatud Ilonka Fürstin von Sayn-Wittgensteini nimele Saksa juhiluba ning ta on registreerinud Saksamaal sama nime all äriühingu. Lisaks sellele on vähemalt korra uuendatud tema Austria passi (2001. aastal) ning Austria konsulaaramet Saksamaal on väljastanud talle kaks kodakondsustunnistust, mis kõik on välja antud Ilonka Fürstin von Sayn-Wittgensteini nimele.

27. Austria Verfassungsgerichtshof (põhiseaduskohus) tegi 27. novembril 2003 otsuse kohtuasjas, mille asjaolud sarnanesid kaebuse esitaja omadega. Verfassungsgerichtshof leidis, et aadliseisuse kaotamise seadusest tulenevalt ei saa Austria kodanik võtta Saksa kodaniku poolt lapsendamise korral perekonnanime, mis sisaldab endist aadlitiitlit. [29] See otsus kinnitas ka varasemat kohtupraktikat, mille kohaselt Austria õigus ei luba, erinevalt Saksa õigusest, moodustada perekonnanimesid meessoost ja naissoost isikute puhul erinevalt.

28. Veidi aega pärast selle kohtuotsuse tegemist jõudis Viini register seisukohale, et kaebuse esitaja sünni registreerimisel oli tehtud viga. Nad teatasid 5. aprillil 2007 kaebuse esitajale, et sünniregistris on kavas teha parandus ning perekonnanimi jääb registrisse kujul „Sayn-Wittgenstein". 24. augustil 2007 kinnitasid nad kaebuse esitaja vastuväidetest hoolimata, et nad jäävad sellele seisukohale. Kuna tema vaie sellise sündmuste käigu peale jäeti rahuldamata, taotleb ta nüüd Verwaltungsgerichtshofilt selle otsuse tühistamist.

29. Kaebuse esitaja tugineb kõnealuses kohtus eelkõige EL aluslepingutega tagatud vaba liikumise õigusele ja teenuste osutamise vabadusele. Ta on seisukohal, et see, et temalt nõutakse eri liikmesriikides erinevate perekonnanimede kasutamist, on nende õiguste rikkumine. Lisaks sellele väidab ta, et tema perekonnanime muutmine pärast 15 aastat oleks sekkumine tema eraellu, mida kaitseb Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikkel 8.

30. Kostjaks olev asutus väidab eeskätt seda, et kaebuse esitajalt ei nõuta erinevate nimede kasutamist, vaid ainult tiitliosa „Fürstin von" eemaldamist perekonnanimest „Sayn-Wittgenstein", mis jääb muutmata; et isegi kui

29 – Otsus kohtuasjas B 557/03. Kõnealune perekonnanimi oli Prinz von Sachsen-Coburg und Gotha, Herzog zu Sachsen (mida võiks tõlkida „Saksi-Coburgi-Gotha prints, Saksimaa hertsog").

kaebuse esitajale peaks põhjustatama ebamugavusi, on aadliseisuse kaotamine üks Austria määrava tähtsusega põhiseaduslikke põhimõtteid, mis võib õigustada erandi tegemist aluslepingus sätestatud vabadusest; ja et isegi Saksa õigusnormide kohaselt oleks tema perekonnanime puhul tulnud lähtuda Austria õigusest (järelikult oli see, et kaebuse esitajale anti perekonnanimi „Fürstin von Sayn-Wittgenstein" kujul, mis ei ole Austria õiguse kohaselt lubatud, ebaõige ka Saksa õiguse seisukohast).

31. Tuginedes Euroopa Kohtu otsusele kohtuasjas Grunkin ja Paul, on Verwaltungsgerichtshof seisukohal, et igasugune kaebuse esitaja vaba liikumise takistus, mis võib kaasneda tema perekonnanime muutmisega, võib olla siiski õigustatud, kui see põhineb objektiivsetel kaalutlustel ja on proportsionaalne õiguspärase eesmärgiga, mida taotletakse aadliseisuse kaotamisega.

32. Seetõttu taotleb Verwaltungsgerichtshof eelotsust järgmises küsimuses:

„Kas EÜ artikliga 18 on vastuolus õigusnorm, mille kohaselt keelduvad liikmesriigi pädevad asutused tunnustamast (täisealisele) lapsendatule teises liikmesriigis antud perekonnanime, kui see sisaldab esimeses liikmesriigis (konstitutsiooniõigusega) keelatud aadlitiitlit?"

33. Kirjalikke märkusi on esitanud kaebuse esitaja, Saksamaa, Itaalia, Leedu, Austria ja Slovaki valitsus ning komisjon. 17. juunil 2010 toimunud kohtuistungil esitasid suulisi märkusi kaebuse esitaja esindaja, Saksamaa, Tšehhi ja Austria valitsus ning komisjon.

Hinnang

34. Mitmele eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimusega tõstatatud probleemile on lihtne vastata, kuigi mõne kohta on Euroopa Kohtule esitatud erinevaid seisukohti. Mõni probleem on aga keerulisem ja võib lõpuks nõuda täiendavate fakti- või (siseriiklike) õigusküsimuste hindamist, enne kui selle saab lõplikult lahendada. Nende probleemide puhul püüan ma analüüsida EL õiguse asjaomaseid sätteid nii, nagu neid peaks kohaldama mitme võimaliku hüpoteesi korral.

EL õiguse kohaldatavus

35. Esimese probleemi suhtes ei ole Euroopa Kohtule esitatud märkustes olnud ühtegi lahkarvamust. On teada, et kaebuse esitaja on ühe liikmesriigi kodanik, kes elab ja töötab teises liikmesriigis. Järelikult ei ole tema olukord kummagi liikmesriigi siseasi ja mõlemad peavad talle nime andes oma pädevuse teostamisel järgima EL õigust. Nagu Austria ametiasutuste vastu tuginemisel, võib kaebuse esitaja ka selles suhtes põhimõtteliselt tugineda talle aluslepinguga antud õigustele ja vabadustele, mis tal on liidu kodanikuna ja ettevõtjana, kes on ühe liikmesriigi kodanik ja elab teise liikmesriigi territooriumil ning osutab teenuseid isikutele ühes või mitmes muus liikmesriigis. [30]

36. See tähendab, et isegi kui liikmesriigi siseriiklik õigus on ainus ühele tema kodanikule nime andmisel kohaldatav õigus, peab liikmesriik perekonnaseisuregistri kande muutmiseks või parandamiseks järgima kõnealuse siseriikliku õiguse kohaldamisel EL õigust, kui kõnealune kodanik on sellele kandele tuginenud liidu kodanikuna seoses oma õigusega liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil.

Diskrimineerimine kodakondsuse alusel

37. Eelotsusetaotluse esitanud kohus ei küsi abi diskrimineerimise küsimuses ning on arvamusel, et käesolevas kohtuasjas sellist küsimust ei teki. Samal seisukohal on ka komisjon ning kõik Euroopa Kohtule märkusi esitanud liikmesriigid.

38. Kaebuse esitaja näeb aga Austria kollisiooninormidest [31] tulenevat diskrimineerimist kodakondsuse alusel selles, et kui Saksa kodanik lapsendab Austrias teise Saksa kodaniku, kohaldatakse lapsendamise kõigi külgede suhtes Saksa õigust ning lapsendatav võib seega omandada perekonnanime, mis sisaldab endise aadlitiitli tunnuseid, kui lapsendatav on aga Austria kodanik, antakse nimi Austria õiguse kohaselt ning sellist perekonnanime ei ole võimalik omandada.

39. Olenemata sellest, et kaebuse esitaja ei olnud selles olukorras, kuna ta lapsendati Saksamaal, ei saa ma sellise analüüsiga nõustuda.

30 – Vt punkt 12 eespool.

31 – Vt punkt 17 eespool.

Nagu ka kohtuasjas Grunkin ja Paul, viitab kõnealune Austria kollisiooninorm [32] kõikidel juhtudel asjaomase isiku kodakondsusliikmesriigi materiaalõigusele. Samuti ei ole kõnealune norm milleski vastuolus samaväärse Saksa õiguse normiga [33], mis tundub olevat sisuliselt identne. Nagu ma märkisin ka oma ettepanekus kohtuasjas Grunkin ja Paul, eristab selline norm isikuid kodakondsuse järgi, kuid ei diskrimineeri selle alusel. Sellise diskrimineerimise keelamise eesmärk ei ole kaotada erisusi, mis ühe liikmesriigi kodakondsuse omamisega teise liikmesriigi kodakondsuse omamisega võrreldes paratamatult kaasnevad, vaid välistada edasised kodakondsusest tulenevad erinevused kohtlemises. Siinkohal koheldakse kõiki kodanikke nende kodakondsusliikmesriigi õiguse kohaselt.

nimede tõttu kannatanud. Kohtuasjas Konstantinidis leidis ta, et perekonnaseisuregistrite transkriptsioonieeskirjad olid vastuolus aluslepinguga tagatud asutamisõigusega, kui nende rakendamine põhjustas isikule, kelle nime erinevasse tähestikku transkribeeriti, „sellist ebamugavust, mis rikub tegelikult tema vabadust" seda õigust teostada. Sellega oli tegemist siis, kui sellega kaasnenud õigekiri muutis tema nime hääldust ja kui selle moonutuse tõttu oli oht, et potentsiaalsed kliendid võivad teda teiste isikutega segi ajada. Kohtuasjades García Avello ning Grunkin ja Paul rõhutas Euroopa Kohus üldisemalt tõsist ebamugavust, mis võib tekkida olukordades, kus kodanikult võidakse nõuda, et ta põhjendaks nimede lahknevust temaga seotud ametlikes dokumentides, mida ta soovib kasutada.

„Tõsised ebamugavused"

40. Euroopa Kohus on kasutanud aluslepinguga tagatud vabaduse rikkumise tuvastamisel sarnastes kohtuasjades kriteeriumina seda, kui suurt ebamugavust on isik eri liikmesriikides ametlikult registreeritud lahknevate

41. Mitu liikmesriiki on väitnud, et tema perekonnanime muutmine Austria perekonnaseisuregistris ei põhjusta kaebuse esitajale sellist ebamugavust. Ühest küljest ei pea ta kasutama eri liikmesriikides erinevaid perekonnanimesid, kuna Austria registris parandatud kanne on edaspidi igal juhul autentne. Teisest küljest jääb alles tema perekonnanime keskne identifitseeriv element „Sayn-Wittgenstein" ja eemaldatakse ainult mittemäärav

32 – IPR-Gesetz'i § 13 lõige 1; vt punkt 17 eespool.

33 – EGBGB § 10 lõige 1; vt punkt 22 eespool.

täiend „Fürstin von", nii et tema identiteedis ei saa kahelda.

42. Esimese väitega seoses on tõsi, et laste perspektiiviks kohtuasjades García Avello ning Grunkin ja Paul oli jääda eluks ajaks nimedega, mis olid kahe liikmesriigi perekonnaseisuregistrites jäädavalt registreeritud vastuolulisel kujul, kusjuures mõlema liikmesriigiga oli neil olnud sünnist saati tihe side. On selge, et erinevalt nimetatud kohtuasjadest registreeritakse kaebuse esitaja nimi käesoleval juhul ainult Austria perekonnaseisuregistris ning vaid Austria ametiasutused saavad talle väljastada selliseid ametlikke dokumente nagu passid ja kodakondsustunnistused, ja seega ei tooks ükski muutus tema nime kohta tehtud kandes kaasa vastuolusid teises liikmesriigis peetavates registrites või nende poolt väljastatavates ametlikes dokumentides.

43. Seda faktilist olukorda peaks pädev siseriiklik kohus enne lõpliku otsuse tegemist võib-olla lähemalt uurima. Kuigi Saksamaa valitsus väitis, et ta ei tea, et kaebuse esitaja kohta oleks Saksa perekonnaseisuregistrites kandeid, väitis kaebuse esitaja nõustaja istungil, et ta „usub", et kaebuse esitaja on Saksamaal abiellunud ja lahutanud. Kui see on tõsi, võib perekonnanimi sellel kujul, nagu see on registreeritud Saksamaal, erineda kujust, mis on kantud Austria registrisse, mis võib tuua kaasa raskusi, kui ta peaks näiteks soovima uuesti abielluda.

44. Olenemata sellest on siiski täpsemalt teada, et kaebuse esitajale on väljastatud Ilonka Fürstin von Sayn-Wittgensteini nime all vähemalt autojuhiluba ja ta on sama nime all registreerinud Saksamaal äriühingu. Usutavasti on ta pidanud ennast registreerima ametiasutustes teise riigi kodanikuna, kes elab Saksamaal. Tõenäoliselt on ta ravikindlustuse ja pensioni jaoks kantud Saksamaa sotsiaalkindlustusregistrisse. Lisaks tema nime ametlikule registreerimisele nendes registrites on ta 15 aasta jooksul alates sellest, kui ta esimest korda Austrias perekonnanime „Fürstin von Sayn-Wittgenstein" all registreeriti, kuni otsuseni parandada see „Sayn-Wittgensteiniks", kahtlemata avanud Saksamaal pangakontosid ja sõlminud kestvaid lepinguid, näiteks kindlustuspoliise. Lühidalt öeldes on ta elanud märkimisväärse aja liikmesriigis kindla nimega, mis on jätnud maha mitmeid avaliku ja eraeluga seotud ametlikke jälgi. Seda, kui ta peab muutma kõiki neid jälgi, sest tema ametlikes isikut tõendavates dokumentides on nüüd teine nimi, saab vaevalt kirjeldada kuidagi teisiti kui tõsise ebamugavusena. Isegi kui muutus kõrvaldab jõustumisel kõik tulevased lahknevused, jäävad kaebuse esitajale

tõenäoliselt alles – ja ta peab neid ka tulevikus esitama – enne muutust väljastatud või koostatud dokumendid, millel on tema (uutest) isikut tõendavatest dokumentidest erinev perekonnanimi.

45. Ma olen nõus, et isiku perekonnanimi võib abielu või lahutuse tulemusena elu erinevates etappides muutuda (eriti kui tegemist on naisega). Käesoleval juhul on kaebuse esitaja kandnud minevikus perekonnanimesid „Kerekes" ja „Havel" ning võib olla nime muutumisel „Kerekesist" „Haveliks" ja „Havelist" „Fürstin von Sayn-Wittgensteiniks" tundnud (ja võib-olla tunneb jätkuvalt) ebamugavust, millele ma viitasin. Lisaks asjaolule, et abielu ja lahutus on tavaliselt tahtlikud sammud, on perekonnanime muutmine abielu korral valdavas osas EL õigussüsteemides õiguslikust seisukohast asjaomaste poolte vaba valik. [34] Muidugi võib sotsiaalne surve seda valikuvabadust piirata, kuid sotsiaalne surve ei jää EL ega siseriikliku õiguse kohaldamisalasse. Üks asi on see, kui inimene kannatab ebamugavust, mis tuleneb tema vabast tahtest (eriti kui see hõlmab sotsiaalselt aktsepteeritavat, isegi eeldatavat perekonnanime muutust), ja hoopis teine asi see, kui ebamugavuse sunnib talle peale õigusnormide kohaldamine (eriti juhul, kui seda võib tajuda nii, et sellega parandatakse asjaomase isiku poolt toime pandud eeskirjade eiramine).

46. Olulisemaks aspektiks on arvatavasti kaebuse esitaja ametialane tegevus. Olenemata sellest, mis motiividel ta taotles lapsendamist, mis annaks talle perekonnanime „Fürstin von Sayn-Wittgenstein", on üsna tõenäoline, et selline vürstlikule päritolule viitav nimi annab tema ametialases tegevuses (milleks ta on kasutanud oma asutamisvabadust ja kasutab ilmselt jätkuvalt oma vabadust osutada teises liikmesriigis teenuseid) losside ja häärberitega seotud kinnisvaratehingute vahendajana märkimisväärse eelise. [35]

34 – Vt von Freyhold, Vial & Partner Consultants'i poolt 2008. aasta oktoobris Euroopa Komisjonile koostatud lõpparuanne „Facilitating Life Events, Part I: Country Reports" (Elusündmuste hõlbustamine, I osa: riikide aruanded), mis on seotud võrdlusuuringuga, mis käsitleb liikmesriikide õigusnorme perekonnaseisu kohta, kirjeldab praktilisi raskusi, mida kogevad kodanikud, kes soovivad teostada oma õigusi Euroopa õigusalas tsiviilasjades, ja võimalusi nende probleemide lahendamiseks ja kodanike elu hõlbustamiseks. Selle aruande kohaselt on ainsad erandid, mille kohaselt abielus naised ei saa oma perekonnanime alles hoida, Itaalias, kus naine peab enda nimele lisama oma abikaasa oma, ja Küprose türgi kogukonnas, kus naine peab võtma mehe perekonnanime. Lisaks sellele ei ole mitmes liikmesriigis lubatud kasutada pärast lahutust endise abikaasa perekonnanime, kui selleks ei esitata head põhjust.

35 – Kuigi kohtuasja asjaolud on üsna erinevad, märgin ma, et ühes oma sageli viidatud otsustest liikumisvabaduse kohta (31. märtsi 1993. aasta otsus kohtuasjas C-19/92: Kraus, EKL 1993, lk I-1663), mis tehti päev pärast kohtuotsust Konstantinidis, on Euroopa Kohus eriti rõhutanud, et kõnealuse akadeemilise tiitli omamine kujutas endast eelist nii ametialale saamiseks kui ka sellel edu saavutamiseks (vt otsuse punkt 18 jj).

47. Istungil väitis Saksamaa valitsuse esindaja, et kaebuse esitaja peab ametlikel juhtudel kasutama oma kodakondsusriigi õiguse kohaselt antud perekonnanime, kuid seadus ei keela tal igapäevaelus kasutada nime „Fürstin von Sayn-Wittgenstein". Isegi kui lähtuda seisukohast, et ta võib ametialase eelise eesmärgil jätkata kõnealuse nime kasutamist, tundub mulle siiski, et selles, kas ta kasutab ametlikult tunnustatud nime või nime, mis oleks lihtsalt pseudonüüm või ärinimi, mida võib tajuda pettusena, on märkimisväärne erinevus.

48. Teise argumendi osas ebamugavuse määra kohta tekitab teatavate liikmesriikide lähenemisviis minus hämmeldust, eriti just seisukoht, mida avaldas istungil Saksamaa valitsus.[36] Kui „Fürstin von Sayn-Wittgenstein" on Saksa õiguse kohaselt täielik perekonnanimi, mis ei sisalda aadlitiitlit või aadliseisuse tunnust ja on seega võrreldav selliste perekonnanimedega nagu „Fürstmann" või „Vonwald" (mõlemad võib leida Saksa ja Austria telefoniraamatutest), kuidas võib siis väita, et selle üks osa (Sayn-Wittgenstein) on keskne ja nime määrav ja teine (Fürstin von) pelgalt mittemäärav täiend? Kui „Fürstin von" oleks tegelikult päris aadlitiitel, mis ei ole perekonnanime osa, oleks analüüs erinev, kuid käesolevas kohtuasjas ei tuginetud eelotsuse küsimuse esitamisel sellele.

49. Mulle näib selge, et kui me lähtume sellest, et „Fürstin von Sayn-Wittgenstein" on üks liitperekonnanimi, siis on see erinev perekonnanimest „Sayn-Wittgenstein" (nagu ka „Baron-Cohen" on erinev perekonnanimest „Cohen") ning on tõenäoline, et ühe ja sama isiku kahe nime lahknevus võib põhjustada segadust ja ebamugavust. Lisaks sellele märkis komisjon istungil, et kuigi saksa keelt rääkivad inimesed võivad mõista nime „Fürstin von Sayn-Wittgenstein" teataval viisil, võivad need, kes seda keelt ei oska, mõista seda teisiti. Näiteks prantsuse keelt kõnelev isik võib pidada nime osa „Fürstin" samaväärseks „Giscard'iga" nimes „Giscard d'Estaing", kus „Giscard'i" nähakse tavaliselt keskse osana, ning isik, kes oskab ainult hiina keelt, ei suuda seda nime võib-olla üldse analüüsida, nagu ka enamik eurooplasi ei suudaks teha kindlaks, kas mitmest osast koosnev Hiina nimi

36 – Euroopa Kohtu esitatud küsimusele antud kirjalikus vastuses väitis Saksamaa valitsus aga, et elemendid „Fürstin von" ja „Sayn-Wittgenstein" on terviklikus perekonnanimes võrdse väärtusega.

sisaldab võimalikku aunimetust ja kas see on tiitel või eesnimi.

50. Seepärast olen ma seisukohal, et ebamugavuse määr, mida kaebuse esitaja olukorras olev isik võib perekonnanime parandamise tagajärjel kogeda, on võrreldav sellega, millele Euroopa Kohus on viidanud oma otsustes Konstantinidis, García Avello ning Grunkin ja Paul.

52. Saksamaa ja Austria valitsus on eeskätt rõhutanud seda, mida nad peavad peamiseks erinevuseks käesolevas kohtuasjas ja kohtuasjades García Avello ning Grunkin ja Paul kirjeldatud olukordade vahel. Kõnealustes kohtuasjades (osaliselt ka kohtuasjas Konstantinidis) käsitleti keeldumist tunnustada ühes liikmesriigis nime, mille teise liikmesriigi perekonnaseisuregister on oma seadusjärgse pädevuse teostamisel nõuetekohasel kujul registreerinud. Käesoleval juhul aga ilmneb, et Kreisgericht Worbis ei olnud ei Saksa ega ka Austria õiguse kohaselt pädev andma kaebuse esitajale perekonnanime nii, nagu ta seda tegi, kuna tema antud perekonnanimi ei olnud vastavalt Austria õigusele, mis tunnistati materiaalõiguseks nii Saksamaa kui ka Austria kollisiooninormidega, lubatud kahe asjaolu tõttu (sest sisaldas tunnuse „von" näol endist aadlitiitlit ja oli naissoovormis). Järelikult ei ole Austrias parandatud kanne seotud teises liikmesriigis seaduslikult antud perekonnanimega, vaid veaga, mille tegi esiteks Kreisgericht Worbis ja seejärel Austria register.

Nime muutmise õiguslike tagajärgede analüüs

51. Kuigi õiguslikke tagajärgi, mis võisid tuleneda Kreisgericht Worbise täiendavast otsusest, mis määras kaebuse esitaja uueks sünnijärgseks perekonnanimeks „Fürstin von Sayn-Wittgenstein", tuleb käsitleda Saksa ja/või Austria õiguse kohaselt ja neid ei saa kindlaks teha Euroopa Kohus, ei saa Verwaltungsgerichtshofi küsimusele ilma nendele tagajärgedele viitamata nõuetekohaselt vastata. Seepärast on oluline kirjeldada, millised need võivad olla.

53. Nagu ma juba mainisin, ei ole Euroopa Kohtu ülesanne teha kindlaks liikmesriikide siseriiklikku õigust. Ma märgin siiski, et seisukohta, mida ma just kirjeldasin ja millel olid Saksa ja Austria valitsus, ei ole

eelotsusetaotluses nii sõnaselgelt väljendatud ning teatavad asjaolud võivad viidata, et see ei ole täielik ja täpne. Austria ametiasutuste vastus ICCS 2000. aasta märtsi küsimustikule [37] viitab, et sel ajal ja nende arvates nägi Austria õigus ette, et lapsendatava nimi tuli määrata lapsendaja kodakondsusriigi õiguse kohaselt (mis võis põhjustada tagasisaate probleeme, kuna näib, et Saksa õigus viitas lapsendatava kodakondsusriigi õigusele). Samuti annab viidatud ja mõnevõrra vastuoluline Austria kohtupraktika [38] tunnistust sellest, et enne 2003. aastat ei pruukinud olla selge, kas Saksa kodaniku poolt lapsendatav Austria kodanik võib võtta Saksa kodaniku perekonnanime (vähemalt lapsendaja nime kujul) ka juhul, kui see sisaldas Austria õigusega keelatud elemente.

54. Ma ei riski nendes asjades arvamust avaldada, vaid ütlen ainult, et selguse nimel tuleks püstitada kolm hüpoteesi (mis põhinevad kõik eeldusel, et mõlemad õigusnormide kogumid viitavad lapsendatava kodakondsusriigi õigusele): i) Kreisgericht Worbise täiendava otsusega antud perekonnanimi on olnud alati kooskõlas nii Saksa kui ka Austria õigusega, ii) kuigi seda peeti sel ajal seaduslikuks, on järgnev kohtupraktika näidanud, et see ei olnud nii, ja iii) see ei ole kummagi õigussüsteemi kohaselt kunagi seaduslik olnud.

55. Esimene hüpotees puudutab olukorda, mis on võrreldav olukorraga kohtuasjas Grunkin ja Paul. Selles kohtuasjas oli tegemist liidu kodanikuga, kellel oli ainult ühe liikmesriigi kodakondsus ning kes sündis ja oli sellest ajast alates elanud teises liikmesriigis, kus ta perekonnanimi anti ja registreeriti selle riigi seaduste kohaselt. Kaebuse esitaja kohtuasjas on tegemist liidu kodanikuga, kellel on ainult ühe liikmesriigi kodakondsus ning kes lapsendati ja on sellest ajast alates elanud teises liikmesriigis, kus talle anti perekonnanimi kooskõlas selle liikmesriigi seadustega. On tõsi, et sünd ja lapsendamine ei ole sama asi (kuigi lapsendamist võib ette kujutada sünnina uude perekonda ja ka rangelt õiguslikul tasandil on mõlemaga seotud palju samasuguseid õigusi, kohustusi ja tagajärgi) ning et seepärast jäeti kaebuse esitaja perekonnanimi Saksa perekonnaregistrisse kandmata (kuigi see võidi hiljem registreerida mitmes ametlikus ja vähemametlikus registris). Sellest hoolimata pean ma neid kahte olukorda piisavalt sarnaseks, et järeldada nagu kohtuasjas Grunkin ja Paul, et see, kui Austria ametiasutused

37 – Vt punkt 18 eespool.
38 – Vt punktid 16 ja 27 eespool.

keelduvad tunnustamast Saksamaal antud perekonnanime, on selles hüpoteesis vastuolus EÜ artikliga 18, välja arvatud juhul, kui keeldumine põhineb objektiivsetel kaalutlustel ja on taotletava õiguspärase eesmärgiga proportsionaalne.

56. Teine hüpotees puudutab olukorda, mis erineb selle poolest, et perekonnanime andmine Saksa õiguse kohaselt tundus sel ajal seaduspärane, kuid hiljem selgus, et see ei olnud seaduspärane. Eeldades, et Saksa kohus tegi otsuse ja Austria ametiasutused registreerisid perekonnanime tõemeeli uskudes, et see lähenemisviis oli õiguslikult korrektne, ja et kaebuse esitaja taotles nime andmist ja registreerimist heas usus, tundub mulle, et tuleks järgida sama lähenemisviisi nagu esimese hüpoteesi puhul. Kuigi õiguslikku seisukohta täpsustavatel järgnenud kohtulahenditel võib olla õigustatult tagasiulatuv (*ex tunc*) jõud, peab liidu kodanikul olema võimalik tugineda EL õiguse kohaldamisalasse jäävas olukorras õiguspäraste ootuste kaitstusele, mis on üks selle õiguse aluspõhimõtteid. Järelikult on see, kui Austria ametiasutused keelduvad tunnustamast Saksamaal antud perekonnanime, ka selle hüpoteesi puhul EÜ artikliga 18 vastuolus, välja arvatud juhul, kui keeldumine põhineb objektiivsetel kaalutlustel ja on taotletava õiguspärase eesmärgiga proportsionaalne.

57. Kolmandat hüpoteesi, millega nõustuvad Saksa ja Austria valitsus, ei saa kõhklusteta samal viisil analüüsida. Selle hüpoteesi puhul oli õigus selge, kuid seda kohaldati (esiteks Saksa kohus ja seejärel Austria register) vea tõttu või teadmatusest kaks korda vääralt. Sellise sõnaselgete õigusnormidega vastuolus oleva olukorra säilitamiseks ei saa aga olla õiguspäraseid ootusi. Siiski lubati õigusvastasel olukorral (Austria ametiasutuste poolt – Saksa ametiasutusi see ei puudutanud) jätkuda 15 aastat, mille jooksul seda isegi kinnitati, väljastades vähemalt ühe passi ja kaks kodakondsustunnistust. Selle ajavahemiku lõpuks oli kindel, et kaebuse esitaja perekonnanime parandamine põhjustab talle tõsist ebamugavust. Ei saa eitada, et asjaomastel ametiasutustel peab olema õigus parandada perekonnaseisuregistrites avastatud vigu. Võttes aga arvesse aja möödumist ja paratamatult põhjustatava ebamugavuse määra, tuleb tõstatada proportsionaalsuse küsimus. Parandamine kujutab endast (seaduse kohaselt) kahtlemata sekkumist kaebuse esitaja eraellu. Kas see saab olla õigustatud? Kui olukord oleks puhtalt liikmesriigisisene, tuleks seda käsitleda siseriiklikust õigusest lähtudes, viidates Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 8. Kuna tegemist on aga ühe liikmesriigi kodanikuga, kes elab seaduslikult teises liikmesriigis ja on seal

majanduslikult aktiivne, tuleb seda hinnata ka EL õiguse kohaselt.

58. Seepärast olen ma jõudnud seisukohale, et käesoleva asja õigusliku olukorra analüüsist sõltumata on vaja kaaluda, kas kõnealust parandamist saab õigustada õiguspärase eesmärgi taotlemisega ja kas see on selle eesmärgiga proportsionaalne.

Õigustus

59. On selge, et aadliseisuse ja kõigi sellega seotud eesõiguste ja tunnuste kaotamine on kõigi kodanike võrdsusel põhineva ja privilegeeritud klassidega impeeriumi jäänuseid kõrvaldada üritava uue vabariigi – nagu Austria 1919. aastal – õiguspärane eesmärk.

60. Sellest ei saa aga järeldada, et see on eesmärk, mida peab taotlema kõikides liikmesriikides. Päriliku või mittepäriliku aadliseisuse või muude ilmalike aunimetuste, tiitlite või eesõiguste säilitamine, kaotamine või isegi loomine on iga liikmesriigi siseasi, kui see ei ole vastuolus liidu õigusega – näiteks võrdset kohtlemist käsitlevate põhimõtete ja õigusnormidega – selle kohaldamisalas.

61. Veel tundub mulle, et sellise vabariigi jaoks on õiguspärane, kui ta soovib säilitada kindla kaitse privilegeeritud klasside eest, mille kaotamine oli tema algne eesmärk, mille võib õiguspäraselt sätestada põhiseadusliku põhimõttena.

62. Samuti ei tundu see üldiselt ebaproportsionaalne, kui selline riik püüab tagada selle eesmärgi saavutamise, keelates oma kodanikel omandada, omada või kasutada aadlitiitleid või -seisust või tunnuseid, mis võivad panna teisi uskuma, et kõnealune isik kuulub aadliseisusesse.

63. Sellist keeldu võib aga käsitada ka ebaproportsionaalsena, kui sellel on märkimisväärne mõju nimedele, mis võivad küll viidata aadlitiitlile, kuid tegelikult sellest ei tulene ja mida sellisena ei tajuta. Ma viitasin juba eespool nimedele „Fürstmann" ja „Vonwald", mida võib leida Saksa ja Austria telefoniraamatutest. Näib, et Austria kodanikud võivad

kanda ka selliseid lihtsaid perekonnanimesid, nagu „Graf" (mille otsene tähendus on „krahv") ja „Herzog" (hertsog), mis ei tulene tõenäoliselt aadliseisusest ja mida tajutakse lihtsate perekonnanimedena. [39] Kui see on nii ja kui sama kehtib ka võrreldavate muukeelsete nimede (nagu „Baron" (parun), „Lecomte" (krahv), „Leprince" (prints) või „King" (kuningas)) omandamise suhtes, ei tundu selline keeld olevat ebaproportsionaalne. Neil asjaoludel ei lähe keeld omandada selliseid perekonnanimesid, nagu „Fürst (või Fürstin) von Sayn-Wittgenstein", mis tulenevad selgelt tegelikest aadlitiitlitest ja mida võidakse nendena ka tajuda, kaugemale, kui on vajalik peamise põhiseadusliku eesmärgi saavutamiseks.

65. Mina oletaksin, et kuna õigustus tugineb põhiseaduslikule normile, tuleks see sellisel juhul sobivaks lugeda ning seega võiks Austria ametiasutused põhimõtteliselt õiguspäraselt keelduda kõnealuse perekonnanime kandmisest oma perekonnaseisuregistrisse või mis tahes ametlikesse dokumentidesse ja keelata asjaomasel isikul seda Austrias kasutada.

64. Kas see õigustus võiks aga kehtida ka olukorras, mis sarnaneb kohtuasjades García Avello või Grunkin ja Paul kirjeldatud olukorraga, ehk teisisõnu, kui perekonnanimi antakse õiguspäraselt sellise teise liikmesriigi õiguse alusel, millega asjaomasel isikul on eriti tihe side, näiteks kodakondsuse, sünni või elukoha tõttu?

66. Kuivõrd kõnealune nimi jääks teises liikmesriigis, millega Austria kodanikul on tihedad sidemed, õiguspäraseks ja võimalik, et ka kohustuslikuks perekonnanimeks, näib olevat ebaproportsionaalne keelduda seda sama isikuga seoses tunnustamast. Seepärast tuleks meedet leevendada mis tahes vahendiga, mis aitaks kõige paremini vähendada tõsist ebamugavust, mida kõnealune isik peaks tõenäoliselt muidu kannatama. Ühe võimalusena saaksid Austria ametiasutused anda välja dokumendi, mis sarnaneb ICCS esitatud „tunnistusega perekonnanimede erinevuse kohta" [40] ja tunnistab, et kuigi asjaomasel isikul on Austria kodanikuna õigus kanda ainult teatavat nime, on ta teises liikmesriigis sellest

39 – Stephanie Graf on nt Austria sportlane (keskmaajooksja), kes esindas riiki nii 2000. aasta olümpiamängudel kui ka 2001. aasta kergejõustiku maailmameistrivõistlustel, ning Andreas Herzog on Austria jalgpallur, kes mängis ajavahemikul 1988–2003 rahvusmeeskonnas.

40 – ICCS konventsioon nr 21, mis käsitleb tunnistusi perekonnanimede erinevuse kohta ja mis allkirjastati 8. septembril 1982 Haagis. Austria ei ole selle konventsiooni liige (siiani on selle liikmesriikidest ratifitseerinud ainult Hispaania, Prantsusmaa, Itaalia ja Madalmaad), kuid see ei takistaks Austrial väljastamast sarnast dokumenti kodanikele, keda see probleem puudutab.

hoolimata seaduslikult registreeritud erineva nime all.

67. Eespool esitatud kaalutlused on seotud n-ö tavaolukorraga, kus asjad on selged juba alguses. Näiteks registreeriti kohtuasjas García Avello laste perekonnanimed juba alguses nende kahe kodakondsusliikmesriigi (Belgia ja Hispaania) perekonnaseisuregistrites erineval kujul; kohtuasjas Grunkin ja Paul tegid Saksa ametiasutused juba alguses selgeks, et nad ei registreeri lapse perekonnanime kujul, nagu see oli registreeritud Taanis. Käesolevas kohtuasjas tundub mulle aga, et kaebuse esitaja perekonnanime parandamise otsuse proportsionaalsuse hindamisel tuleb arvesse võtta ka 15-aastast ajavahemikku, kui kaebuse esitaja oli Austrias perekonnanime „Fürstin von Sayn-Wittgenstein" all ametlikult registreeritud ja talle väljastati isikut tõendavad dokumendid.

68. Lõpliku otsuse proportsionaalsuse kohta peab tegema pädev siseriiklik kohus – sellega on tõepoolest seotud mitmeid kontrollimist vajavaid õiguslikke ja faktiküsimusi. Näiteks kui tõendataks, et 1992. aastal oli õiguslik olukord selline, et kaebuse esitaja, Saksa kohus ja Austria ametiasutused võisid õigustatult uskuda, et kaebuse esitaja nimi tuli määrata üksnes Saksa õiguse kohaselt, võib paranduste tegemine 15 aastat hiljem näida ebaproportsionaalne. Kui aga selguks, et kaebuse esitaja oli tegutsenud pahauskselt, taotledes sellise perekonnanime registreerimist, mille kohta ta teadis, et tal ei ole sellele õigust, või oli viinud kõnealuseid ametiasutusi millegagi eksitusse, võiks paranduse tegemine tunduda õiglase ja proportsionaalse meetmena. Igal juhul on asjaomase ajavahemiku pikkus ja see, kuidas kaebuse esitaja nime „Fürstin von Sayn-Wittgenstein" ametlikult ja ametialaselt kasutas, kindlasti tegurid, mida tuleb võrdselt kaaluda.

Vormi „Fürstin" kasutamine

69. Viimane küsimus, mis tõstatati Euroopa Kohtule seisukohtade esitamise käigus, kuid millega seoses ei ole piisavalt teavet kahe asjaomase liikmesriigi täpse õigusliku seisukoha kohta ega piisavalt õigustatust käsitlevaid argumente, puudutab (ilmset) erinevust Saksa ja Austria õigusnormide vahel seoses perekonnanime nais- ja meessoovormi eristamise võimalusega.

70. Kuna see on küsimus, millel võivad olla tagajärjed nimesüsteemidele terves reas liik-

mesriikides (Leedu valitsus on tuliselt kaitsnud oma põhiseadusliku väärtusega diferentseeritud nimesüsteemi ning istungil tõstatati iiri keeles kasutatavate diferentseeritud perekonnanimede küsimus), ja kuna selle kohta on esitatud väga vähe argumente, pean ma piisavaks, kui Euroopa Kohus märgib, et kõnealune õigusnorm, mida kohaldatakse Austrias, ei saa esmapilgul õigustada sekkumist kodaniku vaba liikumise ja elamise õigusesse, kui selle alus ei ole põhiseaduslik põhimõte või mõni muu avaliku korraga seotud kaalutlus.

Ettepanek

71. Neil kaalutlustel olen arvamusel, et Euroopa Kohus peaks vastama Verwaltungsgerichtshofi küsimusele järgmiselt:

Isegi kui liikmesriigi siseriiklik õigus on ainus selle kodanikule nime andmise suhtes kohaldatav õigus, peab see olema kooskõlas Euroopa Liidu õigusega, kui kõnealust siseriiklikku õigust kohaldatakse selleks, et muuta või parandada perekonnaseisuregistri kannet, kui kõnealune kodanik on tuginenud sellele kandele eesmärgiga teostada liidu kodanikuna oma õigust liikmesriikide territooriumil vabalt liikuda ja elada.

Õigusnorm, millel on liikmesriigis põhiseaduslik staatus ja mis põhineb avaliku korra peamistel kaalutlustel, nagu kodanike võrdsus ja eesõiguste kaotamine, võib põhimõtteliselt õigustada liikmesriigi kodanikele suunatud keeldu omandada, omada või kasutada aadlitiitleid, -seisust või tunnuseid, mis võivad panna teisi uskuma, et kõnealune isik kuulub aadliseisusesse, isegi kui see keeld võib põhjustada sellele isikule ebamugavust, kui ta teostab liidu kodanikuna oma õigust liikmesriikide territooriumil vabalt liikuda ja elada, kui peetakse kinni proportsionaalsuse põhimõttest ja tagatakse eeskätt, et:

a) keeld ei laiene selliste nimede omandamisele, omamisele või kasutamisele, mida tavaliselt sellisel viisil ei tõlgendataks, ja

b) kõnealune liikmesriik ei keeldu tunnustamast, et kodanikku võidakse teises liikmesriigis õiguspäraselt tunda teise nime all, mis ei oleks selle liikmesriigi enda õiguse kohaselt lubatud, ja hõlbustab sellise kodaniku püüdu ületada nimede lahknevusest tuleneda võivad raskused.

Kui liikmesriigid kohaldavad sellist õigusnormi konkreetse registrikande muutmiseks või parandamiseks, peavad nad võtma jälle aluseks proportsionaalsuse põhimõtte, mis kohustab neid võtma arvesse selliseid tegureid nagu õiguspärane ootus, mida nende oma ametiasutuste tegevus võib olla kodanikes tekitanud, ajavahemiku pikkus, mille jooksul nime võidi ilma nende ametiasutuste poolt vaidlustamata kasutada, ja kodaniku isiklik ning ametialane huvi varem tunnustatud nime jätkuva kasutamise vastu.

Keeld omandada, omada või kasutada nime kujul, mis erineb vastavalt asjaomase isiku soole, ei saa põhimõtteliselt õigustada perekonnaseisuregistri kande muutmist või parandamist, kui kõnealune isik on tuginenud sellele kandele, et teostada liidu kodanikuna oma õigust liikmesriikide territooriumil vabalt liikuda ja elada, välja arvatud juhul, kui keelu alus on põhiseaduslik põhimõte või mõni muu asjaomase liikmesriigi avaliku korraga seotud kaalutlus.